

Актуальність лінгвістичної експертизи мовлення у кримінальних справах щодо інкримінування погрози

Євгенія Ковкіна *^a, Маргарита Алоян **^b, Ліля Авоян ***^c

* Канд. філол. наук, ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8693-9868>, e-mail: evkovkina@gmail.com

** Національне бюро експертиз Національної академії наук Республіки Вірменія, м. Єреван, Республіка Вірменія, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3487-8877>, e-mail: info@nbe.am

*** Національне бюро експертиз Національної академії наук Республіки Вірменія, м. Єреван, Республіка Вірменія, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5822-3771>, e-mail: lavoyan@yandex.com

^a Написання оригінального рукопису, візуалізація, валідація.

^b Ресурси, нагляд.

^c Формальний аналіз.

DOI: [10.32353/khrife.3.2022.06](https://doi.org/10.32353/khrife.3.2022.06) УДК 343.98:81

Надійшло 11.09.2022 / Рецензовано 20.09.2022 / Прийнято до друку 20.09.2022 /
Доступно онлайн 30.09.2022

Статтю присвячено окремим питанням лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи мовлення у кримінальних справах щодо інкримінування погрози. Станом на сьогодні за собою погрози, виявлені у наданому на дослідження мовленнєвому повідомленні (тексті), експерт класифікує на прагматичному рівні. На відміну від суто семантичного аналізування висловлювань (коли інформація має стверджувальний характер), прагматичний підхід дає змогу дослідити мовленнєвий акт як виразник волевиявлення особи, її емоцій і почуттів, визначити іллокутивне наповнення повідомлення, установити реакцію адресата на висловлену адресантом інформацію та ін. Мета статті полягає у визначенні ролі лінгвістичної експертизи мовлення у кримінальних справах щодо інкримінування погрози. До об'єктів такої експертизи належать тексти смс-повідомлень, електронних листів, листівок, розмов (зокрема, телефонних), аудіо- та відеозвернень, публічних виступів та ін. Іллокуції погрози у висловлюваннях, де лексеми використано в прямих значеннях, а речення за синтаксичною будовою мають повну форму, установлюють на основі загального семантико-текстуального дослідження. Аналізування

потребують комунікативні ситуації, у яких використано неповні або непрямі висловлювання, тобто фрази, виражені у непрякій формі, де іллокуцію погрози можна визначити через мовленнєві інтенції, комунікативні наміри, суб'єктивно-модальні вербалізатори та ін. Висновок експерта за результатами лінгвістичної експертизи мовлення є одним із потужних засобів прийняття судового рішення і значеннєвим аргументом під час досудового розслідування у кримінальних справах щодо інкримінування погрози.

Ключові слова: дискурс; комунікативна ситуація; лексико-граматичний аналіз; лінгвістична експертиза мовлення; мовленнєвий акт погрози; прагматичний аналіз.

Постановка наукової проблеми

На сучасному етапі розбудови правової української держави набувають актуальності питання застосування лінгвістичних знань у правничій сфері. Зокрема, у кримінальних справах щодо висловлення погрози вбивством, завданням шкоди здоров'ю, знищенням або пошкодженням майна висновок експерта за результатами проведення лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи дасть змогу підтвердити чи спростувати таку мовленнєву дію під час досудового розслідування та судового процесу. Отже, одним із актуальних завдань лінгвістичної експертизи мовлення є визначення наявності/відсутності висловлювань, виражених у формі погрози, у наданому на дослідження мовленнєвому об'єкті.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Актуальність вивчення мовленнєвого акту погрози зумовлено складністю

його поняттєвого наповнення й різноманітністю лексико-граматичного вираження. У сучасному мовознавстві існують різні підходи до вивчення такого акту та кілька напрямів лінгвістичного аналізування погрози. Н. Войцехівська розглядає комунікативні акти погрози як комплексні мовленнєві акти, «*мета яких полягає в задоволенні комунікативної мети мовця-агресора через залякування адресата*»¹. Дослідниця підкреслює, що тактика погрози в тексті може бути виражена як прямо, так і опосередковано, а головним у її визначенні є контекст, ретельне семантичне дослідження якого дає змогу виявити цей акт та інтерпретувати його.

Для реалізації погрози, як зазначає К. Коротич, використовують однойменні тактичні прийоми, умотивовані «*потребою адресанта однозначно задекларувати свою комунікативну мету — шляхом погрози змінити наміри адресата виконати якісь дії*»².

Л. Ажнюк за своїми прагмалінгвістичними параметрами називає

1. Войцехівська Н. Засоби вираження погрози в українському конфліктному діалогічному дискурсі. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. 2014. № 30. С. 27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gotvnz_2014_30_4 (дата звернення: 07.09.2022).
2. Коротич К. Комунікативні стратегії погрози та подолання страху в дискурсі української преси ХХ—ХХІ століть: мовні механізми впливу на реципієнта. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2009. Вип. 46. Ч. 1. С. 141.

мовленневий акт погрози одним із імперативних мовленневих жанрів, що передбачають реалізацію трьох обов'язкових змістових елементів: «(1) спонуки до вчинення або невчинення адресатом повідомлення певної дії; (2) власне погрози; (3) причинно-наслідкового змістового зв'язку між цими елементами»³. Зазначені дослідницею змістові елементи можуть як експлікуватися на рівні поверхневої змістової структури тексту, так і «імплікуватися в глибинних прошарках змісту»⁴.

Водночас заслуговує на увагу позиція К. Бриньова, який вважає, що у справах, пов'язаних із погрозою, експерт-лінгвіст може вирішувати тільки одне завдання, пов'язане з кваліфікацією мовленневої поведінки автора повідомлення як такої, що є або не є мовленневим актом погрози⁵. Розбіжності у підходах до вивчення комунікативного акту «погроза» зумовлено значною кількістю форм її мовленнєвого вираження, тобто у кожному окремому контексті погрозу можна розглядати як стратегію, як своєрідну тактику чи навіть певний мовленневий прийом впливу на адресата.

За кордоном проблеми лінгвістичної експертизи (зокрема, експертизи погроз) розглядали такі науковці, як: J. J. Magyar⁶, I. Moulinou⁷, J. Rioux-Turcotte та V. Denault⁸, J. Longhi⁹, T. Babena¹⁰ та ін.

Отже, у контексті сучасних лінгвістичних семантико-текстуальних досліджень мовлення актуальним є аналізування комунікативного акту погрози на прагматичному рівні. На відміну від суто семантичного аналізування висловлювань, коли інформація має стверджувальний характер, прагматичний підхід дає змогу дослідити певний мовленневий акт як виразник волевиявлення особи, її емоцій і почуттів, визначити іллокутивне наповнення повідомлення й реакцію адресата на висловлену адресантом інформацію та ін.

Мета статті

З'ясувати роль лінгвістичної експертизи мовлення у кримінальних справах щодо інкримінування погрози. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: визначення

3 Ажнюк Л. В. Лінгвістична експертиза як юридичний інструмент. *Магістеріум. Мовознавчі студії*. 2017. Вип. 66. С. 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Magisterium_mov_2017_66_4 (дата звернення: 07.09.2022).

4 Там само.

5 Бринев К. И. Теоретическая лингвистика и судебная лингвистическая экспертиза : монография / под ред. Н. Д. Голева. Барнаул, 2009. С. 144.

6 Magyar J. J. Hansard as an Aid to Statutory Interpretation in Canadian Courts from 1999 to 2010 (August 30, 2011). DOI: [10.2139/ssrn.2233370](https://doi.org/10.2139/ssrn.2233370) (дата звернення: 07.09.2022).

7 Moulinou I. Explicit and implicit discursive strategies and moral order in a trial process. *Journal of Language Aggression and Conflict*. 2019. Vol. 7. Is. 1. Pp. 105–132. DOI: [10.1075/jlac.00021.mou](https://doi.org/10.1075/jlac.00021.mou) (дата звернення: 07.09.2022).

8 Rioux-Turcotte J., Denault V. L'expertise en linguistique devant les tribunaux québécois et fédéraux canadiens, portrait global et conséquences pour les professionnels du système judiciaire. *International Journal for the Semiotics of Law*. 2019. Vl. 32. Pp. 427–447. DOI: [10.1007/s11196-018-9585-6](https://doi.org/10.1007/s11196-018-9585-6) (дата звернення: 07.09.2022).

9 Longhi J. Using digital humanities and linguistics to help with terrorism investigations. *Forensic Science International*. 2021 Jan; 318:110564. DOI: [10.1016/j.forsciint.2020.110564](https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2020.110564) (дата звернення: 07.09.2022).

10 Babena T. Réflexions sur le discours haineux: la loi face à la praxis langagière. *Jeynitaare: Revue panafricaine de linguistique pour le développement*. 2021. Vl. 1 (1). DOI: [10.46711/jeynitaare.2021.1.1.4](https://doi.org/10.46711/jeynitaare.2021.1.1.4) (дата звернення: 07.09.2022).

предмета лінгвістичного дослідження, конкретизування об'єктів лінгвістичної експертизи мовлення щодо встановлення мовленнєвого акту погрози, окреслення кола завдань семантико-текстуального дослідження (з урахуванням диспозиції юридичної норми).

Викладення основного матеріалу дослідження

У сучасному законодавстві України конкретні погрози вважають злочином — зокрема, за ч. 1 ст. 129 Кримінального кодексу України¹¹ (далі — ККУ):

«Погроза вбивством, якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози,—

карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до двох років»¹².

У коментарях до ст. 129 ККУ зазначено, що як погрозу вбивством можна розцінювати тільки конкретні й реальні дії. Реальність погрози визначають за достатністю підстав побоюватися її виконання, які в кожному разі є різними. Для з'ясування реальності погрози мають значення форма, характер, місце, час, обставини її висловлення, характер попередніх взаємин між винним і потерпілим тощо. Особливе значення у таких випадках має сприйняття погрози самим потерпілим, а також присутніми при цьому іншими особами.

У ст. 195 ККУ обумовлено:

«Погроза знищення чужого майна шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, якщо були реаль-

ні підстави побоюватися здійснення цієї погрози —

карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від шістдесяти до ста двадцяти годин, або виправними роботами на строк до одного року, або арештом на строк до шести місяців»¹³.

Згідно з науково-практичним коментарем до ККУ¹⁴ (далі — НПК до ККУ) погроза знищення майна полягає в залякуванні негайно або в майбутньому знищити певне майно, що є для обвинуваченого чужим. Погроза знищення чужого майна утворює склад злочину лише тоді, коли винний погрожує це зробити шляхом підпалу, вибуху або в загальнонебезпечний спосіб.

У ч. 1 ст. 346 ККУ зауважено:

«Погроза вбивством, заподіянням шкоди здоров'ю, знищенням або пошкодженням майна, а також викраденням або позбавленням волі щодо Президента України, Голови Верховної Ради України, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена Кабінету Міністрів України, Голови чи члена Вищої ради правосуддя, Голови чи члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голови чи судді Конституційного Суду України або Верховного Суду чи вищих спеціалізованих судів, Генерального прокурора, Директора Національного антикорупційного бюро України, Директора Бюро економічної безпеки України, Директора Державного бюро розслідувань, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Голови або іншого члена Рахункової палати,

11 Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 07.09.2022).

12 Там само.

13 Там само.

14 Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Т. 2. : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. Харків, 2013. 1040 с.

Голови Національного банку України, керівника політичної партії України, а також щодо їх близьких родичів, вчинена у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю, –

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк»¹⁵.

Згідно з НПК до ККУ погроза заподіяння шкоди здоров'ю має місце тоді, коли потерпілому погрожують побоями, завданням тілесних ушкоджень будь-якого ступеня тяжкості (зокрема, шляхом застосування наркотичних засобів, психотропних, отруйних, сильнотоксичних речовин, електроструму та ін.).

Саме тому під час проведення лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи у межах конкретного кримінального провадження або експертного лінгвістичного дослідження з метою встановлення даних, що можуть бути об'єктом кримінального провадження або судового розгляду за вказаними вище злочинами, важливим є не тільки довести належність певного висловлювання чи тексту до мовленнєвого акту погрози, а й з'ясувати об'єктивний зміст цієї погрози (її семантичне наповнення). У такий спосіб експерт-лінгвіст визначає, чи це є погроза вбивством, завданням тілесних ушкоджень (насиллям) або пошкодженням майна, з'ясовуючи (за можливості) конкретного адресата (адресатів) та ін.

Об'єктами лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи мовлення щодо встановлення висловлювань, виражених у формі погроз, є продукти

мовленнєвої діяльності (від окремого слова до цілого тексту), зафіксовані у писемній та усній формах. Предметом цієї експертизи є фактичні дані, що містять висловлювання (мовленнєві конструкції), виражені у формі обіцянки завдати певних неприємностей (із метою спонукати адресата до виконання/невиконання певних дій або як наслідок уже виконаної в минулому діяльності/бездіяльності адресата), які експерти встановлюють на підставі спеціальних лінгвістичних знань і які мають значення для розгляду справи.

На вербальному й позавербальному рівнях мовлення ці висловлювання повинні мати іллокутивну складову. Відповідно до мовознавчих лексикографічних джерел, **іллокуція** — це «*один зі складників мовленнєвого акту, що передбачає втілення у висловлення певної комунікативної інтенції, комунікативної мети, що надає висловленню відповідної комунікативної спрямованості; відношення мовлення до мети, мотивів і умов здійснення комунікації; намір, мета адресанта в мовленнєвому акті; мовна дія, спрямована на досягнення комунікативного зв'язку між учасниками мовленнєвого акту*»¹⁶. Водночас у структурі висловлювання, вираженого у формі погрози, має міститися мовленнєва мета, яка за своїм семантичним наповненням виражає конкретне спрямування адресата на виконання/невиконання певної дії (певних дій), або вказівку на настання негативних наслідків для адресата як наслідок невдоволення адресанта вчиненими / не вчиненими адресатом

15 Кримінальний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 07.09.2022).

16 Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця, 2020. С. 243. URL: https://r.donnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/469/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA_RD-%D0%A1%D1%83%D1%87_%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%B2_%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 07.09.2022).

діями в минулому. Отже, одним із головних чинників, що свідчать про наявність висловлювань, виражених у формі погроз, є семантичний конгломерат спонукальних речень із такими, що містять у своїй семантиці обіцянку завдання (настання) негативних наслідків.

Із позицій мовознавців, погроза — це *«обіцянка заподіяти яке-небудь зло, неприємність, залякування»*, *«можливість або неминучість виникнення, настання чогось небезпечного, прикрого для кого-, чого-небудь. Те, що може заподіяти зло, неприємність»*¹⁷. Понятійно-змістове поле висловлювання, вираженого у формі погрози, логічно поєднує обидва наведені вище тлумачення, тобто у мовленнєвому акті зливаються семантики обіцянки завдати неприємностей адресатові повідомлення та настання негативних наслідків для нього, якщо умови адресанта не буде виконано або коли адресат уже здійснив певні дії, що суперечать поглядам адресанта, і він виражає щодо цього своє незадоволення, попереджаючи про негативні наслідки.

Важливим етапом визнання факту ілюкції погрози є визначення комунікативної інтенції співрозмовників, адже саме комунікативна інтенція є провідним компонентом організації комунікативного акту. Зі свого боку, комунікативна інтенція є складовою комунікативної стратегії, що залежить від різних чинників комунікації, зокрема від контексту спілкування, особливостей характерів співрозмовників¹⁸.

Кожний етап комунікативної діяльності передбачає наявність певної мети, яку адресант передає за допомогою висловлювань адресатові. Крім того, адресант має заздалегідь дібрати такі

вербальні виразники предмета й мети розмови, щоби співрозмовник зрозумів його, сприйняв інформацію, з'ясував комунікативну мету, обміркував способи та засоби виконання дій, яких від нього очікує адресант. Саме такі позавербальні чинники має розглядати експерт, досліджуючи висловлювання на прагматичному рівні аналізування мовленнєвої ситуації¹⁹.

Погроза є засобом цілеспрямованої комунікативної поведінки адресанта, спрямована на досягнення його цілей і не враховує бажання чи небажання адресата виконувати конкретні дії, що призведуть до досягнення мети адресата. Як свідчить практика, часто такі повідомлення супроводжує лексика негативного, образливого характеру, що здебільшого виражена інвективними, ненормативними, лайливими словами. Зазвичай у такий спосіб адресант виражає своє негативне, а інколи й презирливе ставлення до співрозмовника, висловлюючи обурення, розпач, гнів та інші маркери, що є втіленням негативних емоцій. Використання згрубілої, обценної лексики виконує роль додаткового інструменту впливу на адресата, що має виконати / не виконати бажану для адресанта дію. Такі висловлювання завжди підсилюють агресивний характер мовленнєвого акту погрози. Отже, поряд із питанням щодо встановлення висловлювань, виражених у формі погрози, доцільно також перевіряти текстовий матеріал на наявність у ньому негативної (образливої, згрубілої, зневажливої) інформації про адресата.

До мовленнєвих об'єктів лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи мовлення щодо встановлення

17 Коротич К. Значч. твір.

18 Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові : монографія. Чернівці, 2014. 412 с.

19 Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ, 2004. 342 с.

висловлювань, виражених у формі погроз, належать: тексти смс-повідомлень, електронних листів, листівок, розмов (зокрема, телефонних), аудіо-та відеозвернень, публічних виступів та ін. Згідно зі специфікою методичних підходів лінгвістичної експертизи мовлення, не можуть бути об'єктами висловлювання, передані зі слів інших осіб (потерпілих, свідків).

Досліджуючи мовленнєві конструкції, експерт-лінгвіст має на меті виявити як на іллокутивному, так і на логіко-граматичному, семантичному рівнях чинники, що підтверджуватимуть версію про наявність (або відсутність) висловлювань, виражених у формі погроз. Із метою реалізації поставленої мети бажано дотримуватися алгоритму дослідження, тобто мовленнєвий об'єкт слід аналізувати за конкретними докладно розробленими завданнями. Отже, завдання лінгвістичної експертизи мовлення полягає у чіткій послідовності дій семантико-текстуального аналізування, у результаті якого експерт надає висновок.

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи мовлення виокремлюють такі основні завдання щодо встановлення висловлювань, виражених у формі погроз:

- тлумачення й роз'яснення значення слів, словосполучень, стійких фразеологічних виразів (ідіом);
- інтерпретація основного і додаткового значень ключових мовленнєвих одиниць (змістотвірних лексичних конструкцій) у досліджуваному контексті;
- визначення об'єктивного змісту всього мовленнєвого повідомлення й встановлення варіантів розуміння досліджуваних кон-

струкцій залежно від конкретної комунікативної ситуації;

- семантико-текстуальне аналізування з метою визначити формально-граматичні характеристики досліджуваного об'єкта, специфіку використаних стилістичних засобів і прийомів;
- виявлення комунікативної спрямованості, модальності, експресивності й емотивності мовленнєвого повідомлення (або його фрагмента);
- визначення у досліджуваному мовленнєвому об'єкті конкретних адресатів (адресата), до яких звертається мовець, або ж встановлення їх із контексту мовленнєвої ситуації;
- встановлення слів, словосполучень, речень, що містять семантику спонукання адресата до виконання/невиконання певних дій і обіцянки завдати неприємностей адресатові в разі відмови від виконання цих дій; або обіцянки завдати неприємностей адресатові як наслідок уже виконаної діяльності або бездіяльності адресата, що є неприйнятною для адресанта.

Отже, шляхом семантичного та поняттєво-змістового аналізування мовленнєвих конструкцій (висловлювань, текстів), зважаючи на їх об'єктивний зміст, потрібно визначити, що досліджувані мовленнєві об'єкти як на лексичному, так і на граматичному рівнях виражено (або не виражено) у формі погрози (погрозу).

Описування та класифікування засобів погрози, виявлених у наданому мовленнєвому повідомленні (тексті), експерт проводить із урахуванням особливостей об'єкта дослідження. Передусім він звертає увагу на ситуацію

спілкування (позамовленнєвий контекст), яку зазвичай описано в документі про призначення експертизи (експертного дослідження) або в матеріалах справи. Це дає змогу визначити прагматичну спрямованість досліджуваного повідомлення. Водночас він вивчає стилістичну належність об'єкта дослідження, що дає змогу з'ясувати його структурно-системні особливості та встановити відповідність вимогам певного функційного стилю мовлення.

Поряд із прагматичним аналізом ситуації спілкування важливу роль у визначенні мовленнєвого акту погрози в писемних текстах і в усних повідомленнях відіграє з'ясування семантики лексичних компонентів, що є складовими об'єктів дослідження. Аргументами для висновку експерта щодо наявності іллокуції погрози в досліджуваному об'єкті є насамперед наявність лексико-граматичних ознак, а не суб'єктивне сприйняття адресатом висловлених (написаних) на його адресу висловлювань.

Зауважимо, що експертів слід розмежовувати емоційні висловлювання, виражені у формі обценної лексики, що відіграють роль лише виразника емоційного негативного ставлення адресанта до співрозмовника чи певної події. Доволі часто такі нецензурні слова та словосполучення є реакцією людини на складну неприємну для неї ситуацію, що створює емоційно негативний конотований час і простір. До того ж в інших комунікативних ситуаціях поширені обценні стійкі вислови можуть вербалізувати погрози. Саме із цією метою експерт визначає семантику ключових слів і словосполучень, використаних у мовленнєвому повідомленні (зокрема, він розкриває значення натяків і метафор). Особливу увагу під час аналізування слід приділяти контексту розмови загалом.

Іллокуції погрози у висловлюваннях, де лексеми використано в прямих значеннях, а речення за синтаксичною будовою мають повну форму, визначають на основі загального семантико-текстуального дослідження.

Більш ретельного й зосередженого лінгвістичного аналізування потребують комунікативні ситуації, у яких використано неповні або непрямі висловлювання (фрази, виражені у непрямій формі), де іллокуцію погрози визначають через мовленнєві інтенції, комунікативні наміри, суб'єктивно-модальні вербалізатори та ін. У такому разі дослідження необхідно проводити на основі прагматичного підходу в дискурсі конкретної мовленнєвої ситуації, беручи до уваги всі комунікативні складники (синтаксичне вираження іллокутивної складової, реакцію реципієнта, обсяг висловлених фраз, модальність слів і словосполучень, експлікацію задуму адресанта, мовленнєві стратегії й тактики та ін.). Комунікативно-прагматичний рівень дає змогу простежувати вміння адресанта використовувати різні мовленнєві й позамовленнєві засоби для висловлення свого комунікативного задуму. Іноді дослідження ускладнено тим, що іллокуція погрози передається не під час ситуації спілкування, а виражена за допомогою короткого запису або смс-повідомлення та має стислу форму вираження й непрямий характер.

Систематизація основних лексико-семантичних засобів вираження погрози в мовленні сприяла такому висновку: для висловлення іллокуції погрози адресант може використовувати різноманітні лексичні засоби, які на денотативному рівні значення мають сему залякування, попередження, загрози. Водночас важливе значення має

прагматичний рівень аналізування мовленнєвих повідомлень, дослідження дискурсу мовленнєвої ситуації загалом, оскільки це дає змогу виявити в мовленнєвих об'єктах прямі й непрямі погрози вбивства, завдання тілесних ушкоджень, пошкодження майна тощо.

Напрями дослідження змісту об'єкта:

- а) вивчення мовленнєвого контексту (у разі якщо на дослідження надано фрагменти розмови або текстове повідомлення, що є складовою листування, досліджують розмову (листування) загалом). Це дає змогу визначити адресата повідомлення, комунікативні інтенції учасників спілкування, підтвердити або спростувати інвективний характер висловлювань тощо;
- б) установлення значень змістотвірної лексики (лексико-семантичний аналіз) сприяє з'ясуванню об'єктивного змісту висловлювань, конкретизації виду погрози (убивство, насилля, пошкодження майна тощо) або відсутності такої семантики в досліджуваному мовленнєвому повідомленні;
- в) дослідження структури висловлювання (логіко-граматичний аналіз) дає змогу підтвердити або спростувати наявність у мовленнєвому повідомленні спонукань адресата до певної діяльності/бездіяльності на користь адресанта, або тверджень про певну поведінку адресата в минулому, яка зашкодила адресантові;
- г) зіставлення результатів досліджень із алгоритмом лінгвістичних ознак мовленнєвого акту погрози допоможе експертові дійти категоричного висновку про наявність/відсутність погрози в об'єкті дослідження.

Отже, під час проведення лінгвістичного семантико-текстуального дослідження мовлення основним

є аналізування об'єкта, що поєднує лексико-граматичний і прагматичний компоненти. Ретельне вивчення контексту мовленнєвої ситуації, визначення мовленнєвих та екстралінгвальних (позамовленнєвих) чинників дає змогу експертові всебічно й повно провести дослідження, дійти висновку щодо наявності/відсутності висловлювань, виражених у формі погрози.

Висновки

Перспективи розвитку методологічних засад сучасної лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи мовлення ми вбачаємо у розширенні кола завдань і потенційних можливостей застосування новітніх технологій і нових лінгвістичних знань у правничій сфері. Напрацювання теоретичної методологічної бази ґрунтується на постійному ретельному опрацюванні практичного доробку. Висновок експерта за результатами проведення лінгвістичної експертизи мовлення нерідко є одним із потужних засобів для ухвалення судового рішення, а також значенневим аргументом під час досудового розслідування у кримінальних справах щодо інкримінування погрози.

Relevance of Forensic Linguistic Speech Analysis in Criminal Cases Regarding Threat Incrimination

Yevheniia Kovkina, Margarita Aloyan, Lilya Avoyan

This article is devoted to specific issues of the linguistic semantic and textual speech analysis in criminal cases regarding incrimination of threats. Currently, forensic expert classifies the means of threats identified in the speech message (text) submitted for research at a pragmatic level. In contrast to purely semantic analysis of statements (when information is affirmative), pragmatic

approach makes it possible to investigate the speech act as an expression of the will of a person, his emotions and feelings, determine the message illocutionary content, establish the addressee's reaction to the information expressed by the addressee, etc. The article purpose is to determine the role of linguistic speech analysis in criminal cases regarding the threat incrimination. The objects of such forensic examination include the texts of text messages, e-mails, postcards, conversations (in particular, phone), audio and video messages, public speeches, etc. Illocutions of threats in statements where lexemes are used in direct meanings, and the sentences have a complete form according to the syntactic structure, are established on the basis of general semantic and textual research. Analyzing communicative situations in which incomplete or indirect statements are used, that means phrases expressed in an indirect form, where the illocution of a threat can be determined through speech intentions, communicative intentions, subjective-modal verbalizers, etc., is necessary. Forensic expert conclusions based on the results of linguistic speech analysis of is one of the powerful means of making a court decision and an important argument during the pre-trial investigation in criminal cases regarding threat incrimination.

Keywords: *discourse; communicative situation; lexical and grammatical analysis; linguistic speech analysis; act speech of threats; pragmatic analysis.*

Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному чи некомерційному секторах.

Відмова від відповідальності

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні й аналізованні даних, рішенні про публікацію чи підготовку рукопису.

Учасники

Авторки внесли свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього

документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і беруть на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

Декларація щодо конфлікту інтересів

Авторки заявляють, що у них відсутній конфлікт інтересів.

References

- Azhniuk, L. V. (2017). Lnhvistychna ekspertyza yak yurydychnyi instrument [Forensic linguistics as legal tool]. *Magisterium. Movoznavchi studii*. Vyp. 66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Magisterium_mov_2017_66_4 [in Ukrainian].
- Babena, T. (2021). Réflexions sur le discours haineux: la loi face à la praxis langagière. *Jeynitaare: Revue panafricaine de linguistique pour le développement*. Vl. 1 (1). DOI: 10.46711/jeynitaare.2021.1.1.4 [in French].
- Batsevych, F. S. (2004). *Osnovy komunikatyvnoi lnhvistyky* [Fundamentals of communicative linguistics] : pidruchnyk. Kyiv [in Ukrainian].
- Brinev, K. I. (2009). *Teoreticheskaia lingvistika i sudebnaia lingvisticheskaia ehkspertiza* [Theoretical linguistics and forensic linguistic examination] : monografiia / pod red. N. D. Goleva. Barnaul [in Russian].
- Korotych, K. (2009). *Komunikatyvni stratehii pohrozy ta podolannia strakhu v dyskursi ukrainskoi presy XX—XXI stolit: movni mekhanizmy vplyvu na retsypiianta* [Communication strategies: threats and overcoming fear in the discourse of Ukrainian press of 20th—21st centuries: linguistic mechanisms of influence on the recipient]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia filolohichna*. Vyp. 46. Ch. 1 [in Ukrainian].
- Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar* [Criminal Code of Ukraine. Scientific and practical commentary] (2013): u 2 t. ; za zah. red. V. Ya. Tatsiia, V. P. Pshonky, V. I. Borysova, V. I. Tiutiuhina. 5-te vyd., dopov. T. 2. : Osoblyva chastyna / Yu. V. Baulin, V. I. Borysov, V. I. Tiutiuhin ta in. Kharkiv [in Ukrainian].
- Longhi, J. (2020). Using digital humanities and linguistics to help with terrorism

- investigations. *Forensic Sci Int*. Vol. 318. DOI: [10.1016/j.forsciint.2020.110564](https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2020.110564).
- Magyar, J. J. (2011). *Hansard as an Aid to Statutory Interpretation in Canadian Courts from 1999 to 2010*. DOI: [10.2139/ssrn.2233370](https://doi.org/10.2139/ssrn.2233370).
- Moulinou, I. (2019). Explicit and implicit discursive strategies and moral order in a trial process. *Journal of Language Aggression and Conflict*. Vol. 7. Is. 1. DOI: [10.1075/jlac.00021.mou](https://doi.org/10.1075/jlac.00021.mou).
- Rioux-Turcotte, J., Denault, V. (2019). L'expertise en linguistique devant les tribunaux québécois et fédéraux canadiens, portrait global et conséquences pour les professionnels du système judiciaire. *Int J Semiot Law*. VI. 32. DOI: [10.1007/s11196-018-9585-6](https://doi.org/10.1007/s11196-018-9585-6) [in French].
- Shabat-Savka, S. T. (2014). *Katehoriia komunikatyvnoi intentsii v ukrainskii movi* [Category of communicative intensity in the Ukrainian language] : monohrafiia. Chernivtsi [in Ukrainian].
- Voitsekhivska, N. (2014). Zasoby vyrazhennia pohrozy v ukrainskomu konfliktnomu dialohichnomu dyskursi [Means of expressing threat in Ukrainian conflict dialogue discourse]. *Humanitarna osvita v tekhnichnykh vyshchykh navchalnykh zakladakh*. № 30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gotvzn_2014_30_4 [in Ukrainian].
- Zahnitko, A. (2020). *Suchasnyi lnhvistychnyi slovnyk* [Modern linguistic dictionary]. Vinnytsia. URL: https://r.donnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/469/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA_RD-%D0%A1%D1%83%D1%87_%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%B2_%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y [in Ukrainian].

Ковкіна, Є., Алоян, М., Авоян, Л. (2022). Актуальність лінгвістичної експертизи мовлення у кримінальних справах щодо інкримінування погрози. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 3 (28). С. 98—108. DOI: [10.32353/khrife.3.2022.06](https://doi.org/10.32353/khrife.3.2022.06).